

بنیاد سعدی

سخن سربه مهر دوست به دوست
حیف باشد به ترجمان گفتن
این حکایت که می‌کند سعدی
بس بخواهند در جهان گفتن

اختلاف زبان‌ها در جهان ما، یک واقعیت است، واقعیتی شبیه اختلاف ساعت میان کشورها، که باید پذیرفته آید و مدیریت شود. همان‌طور که افراد زیادی در سراسر جهان علاقه‌مند به آموختن زبانی غیر از زبان مادری خودند و گاه حتی ناچار از آن‌اند، دولت‌ها و ملت‌ها نیز، در مقیاس کلان، تلاش می‌کنند تا زبان ملی خود را به دیگر ملت‌ها بیاموزند و زبان آنان را یاد بگیرند. گزاف نیست اگر گفته شود، در جهان امروز، یکی از نشانه‌های اقتدار در هر کشور میزان گستردگی زبان ملی آن کشور در خارج از مرزهای آن است. هرچه شمار خارجیانی که زبان یک ملت را بدانند و به آن سخن بگویند بیشتر باشد، حضور آن ملت در فراسوی مرزهای خود محسوس‌تر و مؤثرتر خواهد بود.

زبان فارسی، از دیرباز، در خارج از قلمرو حکومت ایران حضور و نفوذ داشته و از حلب تا کاشغر و از قسطنطنیه تا دهلی میدان گسترده آن بوده است. هرچند امروزه این حضور و نفوذ بسی کمتر از گذشته است، هنوز، در بسیاری از نقاط جهان، شور و شوق زیادی برای آموختن زبان فارسی وجود دارد و زمینه‌های مساعد و موجبات و

انگیزه‌های گوناگونی برای فارسی‌آموزی در خارج از کشور در کار است. در دنیای امروز، مدیریت آموزش فرامرزی زبان ملی یکی از وظایف مهم بسیاری از دولت‌هاست. آموزش زبان ملی به خارجی‌ان، امروزه از مؤلفه‌های مهم دیپلماسی عمومی محسوب می‌شود. انگلیسی‌ها این مدیریت را نزدیک به صد سال است که از طریق انجمن فرهنگی بریتانیا^۱ اعمال می‌کنند و موفق هم بوده‌اند. فرانسوی‌ها، با تلاش بسیار، سعی می‌کنند حضور تهدیدشده زبان فرانسه را در خارج از فرانسه با مدیریت و برنامه‌ریزی آلیانس فرانسه^۲ حفظ کنند. آلمانی‌ها انستیتو گوته را دارند و اسپانیایی‌ها بنیاد سروانتس و چینی‌ها بنیاد کنفوسیوس را. دولت‌های دیگر بسیاری نظیر ژاپنی‌ها و روس‌ها نیز، با مؤسسات مشابه، سعی می‌کنند زبان ملی خود را، در جهان، آموزش و گسترش دهند. بنیاد سعدی نیز، که فعالیت خود را از مهرماه سال ۱۳۹۱ در جمهوری اسلامی ایران آغاز کرده، با چنین هدفی تأسیس شده است.

در اساسنامه این بنیاد، که در تاریخ ۸/۸/۸۹ به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی رسیده، آمده است:

به منظور تقویت و گسترش زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور و ایجاد تمرکز، هم‌افزایی و انسجام در فعالیت‌های مرتبط با این حوزه و بهره‌گیری بهینه از ظرفیت‌های موجود کشور، بنیادی به نام بنیاد سعدی تأسیس می‌شود تا، براساس اهداف، سیاست‌ها، راهبردها، و ضوابط حاکم بر روابط فرهنگی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، مدیریت راهبردی و اجرای فعالیت‌های آموزشی، پژوهشی، فرهنگی، و رسانه‌ای را در حوزه گسترش زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور... عهده‌دار شود.

بدیهی است تأسیس بنیاد سعدی به معنی آن نیست که، پیش از آن، برای آموزش و گسترش زبان فارسی در خارج از کشور اقدامی نشده و نتیجه‌ای حاصل نگشته است. وجه تأسیس بنیاد سعدی درک و تصدیق این واقعیت بوده که وظیفه آموزش زبان فارسی در جهان سنگین‌تر و پیچیده‌تر از آن است که بتوان با ساختار و ساز و کار قبلی از عهده آن برآمد. به تجربه ثابت شده بود که، برای تحمل آن بار سنگین، به ساختار و ساختمانی با ستون‌هایی بیشتر و با شالوده‌هایی استوارتر احتیاج است. علاوه بر این، احساس می‌شد

1) British Council

2) Alliance française

که تخصصی کردن آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان، مشابه آنچه مؤسسات پیش گفته انجام می دهند، ضرورت بیشتری دارد.

چنین بود که شورای عالی انقلاب فرهنگی تصویب کرد بنیادی به نام بنیاد سعدی با ریاست عالیۀ رئیس جمهور در ایران تأسیس شود. نام سعدی از آن جهت بر این بنیاد نهاده شد که سعدی آموزگار جاودانۀ زبان و ادب فارسی در جهان است و، از سال ششصد و پنجاه و شش که سال تألیف گلستان اوست، فارسی آموزان، در هر کجای جهان، عموماً بر سر سفرۀ گلستان نشستند و فارسی را به لطف حلاوت و ملاحظت قصه های دلنشین آن آموخته اند. مقام سعدی در تاریخ زبان و ادب فارسی نازل تر از مقام گوته در زبان و ادبیات آلمانی و سِروانتس در زبان و ادبیات اسپانیایی نیست.

بنیاد سعدی مزین و موّسّح به نام سعدی است؛ اما وظیفۀ خاصی برای سعدی پژوهی بر عهده ندارد. ترکیب هیئت امنای بنیاد از این قرار است:

معاون اوّل رئیس جمهور (رئیس هیئت امنای)

رئیس سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی (دبیر هیئت امنای)

رئیس بنیاد

وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی

وزیر امور خارجه

وزیر علوم، تحقیقات و فناوری

وزیر آموزش و پرورش

رئیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی

دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی

رئیس جامعه المصطفی العالمیّه

رئیس سازمان صدا و سیما

پنج نفر صاحب نظر در حوزه زبان و ادبیات فارسی به پیشنهاد رئیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی و تأیید هیئت امنای تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی.

توفیق در آموزش هر زبانی به اتباع کشورهای دیگر در گرو آگاهی دقیق از واقعیت های آن کشور است. باید تصویری دقیق حاصل کرد از اینکه زمینه های تاریخی

و فرهنگی مناسب و مساعد برای اقبال به زبان فارسی در هر کشور چیست و افراد به چه انگیزه‌ای داوطلب آموزش زبان فارسی، چه از طریق کلاس‌های آزاد و چه از طریق دوره‌های دانشگاهی، می‌شوند. همچنین باید دانست بازار کار دانش‌آموختگان زبان فارسی در هر کشور چیست. به طور خلاصه، باید از جاذبه‌ها و دافعه‌های موجود بر سر راه آموزش زبان فارسی و یا، به اصطلاح، از تهدیدها و فرصت‌ها آگاه بود. نیز باید به این نکته مهم توجه داشت که اوضاع و احوال و واقعیتهای مرتبط با آموزش و گسترش زبان فارسی، از کشوری به کشور دیگر، فرق می‌کند و نمی‌توان، به یک حکم کلی، تکلیف همه‌جا و همه‌کس را در همه‌زمان‌ها معین کرد. برای کسب اطلاعات و معلومات لازم و پردازش و روزآمد کردن آنها، کاری علمی و روشمند لازم است تا تصویر روشنی از وضع هر کشور و، در بعضی موارد، شهرها و مناطق آن کشور به دست آید و چراغ راه مدیران و تصمیم‌گیران و مربیان و معلمان شود. از تحوّل پدیدآمده در اوضاع و احوال سیاسی و اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی جامعه‌ها و کشورها نباید غافل بود و نباید درباره‌ی امروز صرفاً براساس واقعیات قرن‌های گذشته تصمیم گرفت.

شناخت نگرش‌ها و مطالبات جامعه‌های مخاطب، با همه تنوعی که در آن جامعه‌ها وجود دارد، شرط لازم توفیق است اما کافی نیست. در کنار این شناخت، باید امکانات لازم و ساختار مدیریتی مناسب، در ابعاد گوناگون «مطالعه و برنامه‌ریزی» و «پژوهش» و «طراحی روش‌های آموزشی» و «تدوین برنامه‌های آموزشی و درسی» و «تولید انواع نرم‌افزار»، در دستور کار باشد. استفاده از امکاناتی که به برکت تحوّل در فناوری اطلاعات پدید آمده و مخصوصاً استفاده از فضای مجازی می‌تواند کار را بسی سهل‌تر و وصول به مقصود را آسان‌تر سازد. انتخاب مدیران شایسته و استخدام کارشناسان ورزیده و تربیت معلمان ماهر در فنون آموزش زبان به خارجیان از جمله وظایفی است که بنیاد سعدی باید بدان قیام و اهتمام کند.

بنیاد سعدی نه تنها غیر ایرانیان علاقه‌مند به آموزش زبان فارسی را مخاطب و بهره‌گیر از فعالیت خود می‌شناسد که به آموزش زبان فارسی به ایرانیان مقیم خارج از ایران به ویژه جوانان ایرانی که در خارج متولد شده و در کشوری بیگانه رشد یافته‌اند نیز توجه دارد. بدیهی است شرایط این مخاطبان با خارجیان غیر ایرانی متفاوت است و بنیاد باید

برای این گروه، که شمار اعضای آن نیز کم نیست، متناسب با اقتضائات آنان، برنامه‌ریزی کند و نرم‌افزارها و روش‌های خاصی به کارگیرد.

بنیاد سعدی باید، با تخصیص راتبه‌ها (بورس‌ها)ی تحصیلی به دانشجویان خارجی مستعد و علاقه‌مند، برای تأمین استاد بومی ادبیات فارسی در هر کشور متناسب با نیاز آن، برنامه‌های درازمدت داشته باشد. همچنین بنیاد باید، برای پشتیبانی علمی از استادان غیرایرانی زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور و ایرانیان مقیم خارج که زبان فارسی تدریس می‌کنند، برنامه‌های دانش‌افزایی داشته باشد.

کسانی که به آموختن زبان فارسی علاقه‌مندند غالباً مایل‌اند به ایران سفر کنند و فارسی را از زبان مردم بشنوند و مخصوصاً زبان محاوره را در جامعه ایرانی بیاموزند و با فرهنگ و آداب و رسوم ایرانیان آشنا شوند. بنیاد باید، در تأمین این مقصود و افزایش شمار خارجیانی که تاکنون در هشتاد دوره برگزارشده قبلی در ایران در برنامه‌های دانش‌افزایی داخل کشور شرکت می‌کرده‌اند، از امکانات لازم برخوردار شود.

از آنجا که تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی و اقدام برای آموزش و گسترش زبان و ادبیات فارسی در هر کشور خارجی مستلزم آگاهی از زمینه‌ها و واقعیات آن کشور و، در یک کلمه، محتاج بصیرت کافی است، بنیاد سعدی در نظر دارد، برای شماری از کشورهای جهان و نیز بعضی مناطق شامل چندین کشور، شوراهای راهبردی تشکیل دهد. اعضای این شوراهای کسانی خواهند بود که، به مدد علم و عمل خویش، در امر آموزش زبان فارسی در یک کشور یا یک منطقه تجربه اندوخته‌اند و مخاطب را می‌شناسند و از نیازهای او آگاه‌اند.

سرانجام باید گفت بنیاد سعدی لازم است، با کار علمی و اقدامات سنجیده و تلاش پیگیر و استقامت و همت برخاسته از عشق و ایمان، ملجأ و مرجعی شود برای همه خارجیانی که در خارج یا داخل ایران می‌خواهند فارسی بیاموزند. همچنین بنیاد سعدی باید در خدمت نسل‌های دوم و سوم و نسل‌های بعدی ایرانیان مهاجری باشد که می‌خواهند، مانند پدران و نیاکان خود، فارسی زبان باشند و با مردم وطن خویش هم‌سخنی و هم‌دلی داشته باشند و از گنجینه ادبیات فارسی و معارفی که به این زبان بیان شده بهره‌مند شوند. همه افراد و مؤسسات کوچک و بزرگی که در جهان به امر

فارسی‌آموزی اهتمام دارند، از دانشگاه‌های بزرگ و معتبر گرفته تا کودکان ایرانیان مقیم آن دیار به زبان فارسی سخن می‌گویند، همه و همه، باید بنیاد سعدی را یار و مددکار خود شناسند. بنیاد سعدی تنها در صورتی می‌تواند به اهداف مورد نظر از تأسیس خود جامه عمل بپوشاند که از پشتیبانی و تأیید مقامات بلند پایه کشور برخوردار باشد و اسباب و وسایل کار بزرگ و سترگی را که بر عهده گرفته در اختیار داشته باشد. مؤسسات علمی و دانشگاهی نظیر فرهنگستان زبان و ادب فارسی همچنین همه دستگاه‌ها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی که هم‌اکنون در امر آموزش زبان فارسی به خارجیان فعالیت می‌کنند، طبعاً، از یاری و همراهی با بنیاد سعدی دریغ نخواهند کرد.

غلامعلی حدّاد عادل*

* رئیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی و رئیس بنیاد سعدی